

(1) ענין חישוב תקופות

עי' משנה אבות סוף פ"ג תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה.

ופי' רש"י בפי' הא' ענין הלוח מזלות, עו"כ בנ"א גודל הלוח החמה וכו' וכ"כ התפא"י (אות קמ"ג) הוא חשבון הקפת החמה והלבנה.

ועי' בספר מגן אבות לבעל התשב"ץ שכ' דא"א לפרש כפי' הב' דזה ודאי הוי מגופי ההלכות- דאם טועה באלה יבוא לאכול חמץ בפסח וכו'

ועי' תו"ט שם שפי' דהיינו כשלומד לשם ידיעה בעלמא- דאז הוי רק פרפראות אבל אם למד כדי לדעת חשבון החדשים ודאי הוי מגופי ההלכות.

וע"ע גמ' שבת עה"י ארש' בנ' מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות שנאמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, איזהו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות, ויש ב' פירושים בראשונים:

(א) דע"ש ברש"י ד"ה לעיני העמים שהכוונה למזלות, שמראה בהם איזהו שנה גשומה או שנה שחונה.

(ב) אבל עי' בהגמ' הל' קדה"ח פ"א בשם הסמ"ג במצוה מ"ז לחשב תקופות ומולדות וכו' איזהו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים זהו חישוב תקופות ומולדות [ומשמע שגירסתם היתה מולדות ולא מזלות]

ועי' בה"ג שכ' במצוה ע"ה חישוב תקופות. ועי' רמב"ם בספר המצוות שרש שני- מנו חשוב תקופות מצוה בעבור הדרש הנאמר בהיא חכמתכם ובינתכם, ומבו' שם דכוונתו לענין (a few words cut off)

הוא כפי' רש"י לענין המזלות, וכ' שם דאינו מצוה באמת אלא זרז בעלמא להודיע העתידות לאומות העולם. וע"ז נאמר תקופות פרפראות לחכמה, שאינם מצוה ומורה.

אבל כוונת הבה"ג- פי' הרמב"ן- הוא למצוות עיבור השנה.

ונמצא: דלרש"י והרמב"ן כוונת הגמ' בשבת לענין מזלות- להודיע העתידות לאומה"ע. וכ' הרמב"ן דאי"ז מצוה ממש אלא זירז ולהרמב"ם בדעת הבה"ג והסמ"ג הוא מצוה גמורה לחשב חשבון הקפות החמה והלבנה, וכ"ה בספר היראים סי' ר"ס.

ולכא' לרש"י והרמב"ן ניחא מאי דנקרא חכמה ובינה לעיני העמים אבל להרמב"ם והסמ"ג והיראים צ"ב. וי"ל ע"פ מש"כ בחיי עולם סי' כ"ג שכ' דע"י חישוב של חז"ל רואים הגדלות של כלל, כי אומה"ע שינו וחזרו מחשבונם כמה פעמים כשמתברר להם שאינו מכוון, אבל קבלתנו- כמבו' במס' ר"ה כ"ה. אמר להם ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא אין חידושה של לבנה פחות מכ"ט ימים י"ב שעות ותשצ"ג חלקים לעולם לא השתבש. וכ"ה בשם ספר הברית ח"א מאמר ד' פ"ג שחכמי אוה"ע הודו שמזה מוכח שהנבואה האמיתית היתה בישראל וכן הביא בשם ספר היוחסין ע"ש.

ושורש מצוה זו, נר' שנחלקו הראשונים. שהסמ"ג שם כ' דשורשו כדי לדעת מתי ר"ח ומתי חלים המועדים. אבל הרמב"ם שו"ת פאר הדור סי' נ"ג ב' הגמ' הנ"ל בשבת משום שע"ז מכיר מי שאמר והי' העולם, וכ"כ בחובות הלבבות שער הבחינה פרק ב' ע"ש.

(2) תמיהה על סוגיין, ושיטת האחרים

תנא דמתני' חולק על שי' האחרים המובאת ט', האחרים סוברים שלעולם החדשים א' מלא וא' חסר ואין מעברין החודש לצורך. ותנא דמתני' ס"ל דמעברין לצורך, ואח"כ צריכים לתקן החדשים שלא יחולל ר"ה בריחוק ב' ימים מהמולד. ונחלקו ר"ה ועולא. לר"ה צריך לכה"פ ד' מעוברים וד' חסרים, והשאר אפשר לעבר או לחסר, ולעולא צריך לכה"פ ד' מעוברים וז' חסרים, והשאר אפשר לעבר או לחסר.

ולכא' צ"ע בכ"ז שהרי בזמן המשנה קידשו ע"פ רוויי', וא"כ הכל תלוי בראיית העדים, מה שייך כל הנ"ל.

ובדעת האחרים אי' בגמ' דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הראי'. ובי' הגרי"ז בחי' מרן רי"ז הלוי על קדה"ח עמ' 10 דבאמת מודו שיש מצוה לקדש ע"פ ראי', אבל יש כח לב"ד לקדש על פי חשבונם, ומש"ה לא משגחי' על הא דיש מצוה לקדש ע"פ ראי' כדי שיהיו החדשים ע"פ חשבונם הראוי. וכן אין מעברין החדש לצורך כדי שהכל יהי' כפי החשבון. אבל בשי' תנא דמתני' עדיין צ"ע. ומצינו בזה ג' שיטות וכדיתבאר.

(3) שיטת רש"י [לתנא דמתני']

רש"י ס"ל דלעולם מקדשין ע"פ ראי' ע' בדבריו ר"ה כ. וסנהדרין י: רק דמ"מ מאיימין על העדים שיעידו בזמן שצריכים ע"פ החשבון. והוא ע"פ דרשת הגמ' ר"ה דף כ. החדש הזה לכם- כזה ראה וקדש. [וע"ש בר"ה באיזה ענין מאיימין לעבר ולחסר]

וע"ע תוה"ר כתובות דף ל"ב. דעדים זוממין הותר מכללו כגון בעדת החודש כדאמר' בר"ה מעיימין את העדים וכו' שאין מקדשין את החודש אלא ע"פ קבלת עדות ומיהו מותר לקדשו ע"פ עדות שקר דכתיב אשר תקראו אותם אפי' שוגגין ואפי' מזידין.

וילה"ק שהרי עוברים על לא תענה, וי"ל ע"פ מש"כ רעק"א מכות דף ב' דאין איסור לא תענה בעדות קדה"ח- דברעך כתיב. [אבל בראשונים מש' דלא כן, שם במכות]

ובעמק ברכה קדוש החודש סי' ב' דרך במקום שצריכין עדות אמת הוא דיש איסור לא תענה.

ובקהילות יעקב ר"ה סי' כ' כ' דבמקום שב"ד בקשו שיעודו ויודעים שמשקרים אין בזה איסור לא תענה.

רק דמ"מ צ"ע דאיזה שם עדות יש בזה לומר דבר שאינו אמת כלל, ויל"י ע"פ מש"כ הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ח ה"ב צונו לחתוך הדבר ע"פ שני עדים ואע"פ שאין אנו יודעים אם אמת העידו או שקר.

ופי' באמרי בינה הל' עדות סי' א' פי' דגזה"כ לחתוך הדין על פי דבריהם ואי"ז באמת ענין של נאמנות. ונמצא דיש בדבריהם שם עדות אע"פ שלא דוקא שדבריהם אמת. וא"כ י"ל עוד כמב' בסוגיין דאפי' ידוע שדבריהם שקר- שיש בדבריהם שם הגדת עדות.

(4) שיטת הרמב"ם [לתנא דמתני']

עי' רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ה ה"ב- דבר זה הללמ"מ שבזמן שיש סנהדרין קובעין על הראי'. ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על חשבון זו שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראי'.

עו"כ בפ"ח- הקבלה שביד החכמים איש מפי איש מפי הרע"ה כך הוא- שבזמן שלא יראה הירח בתחילת החדשים חדש אחר חדש ב"ד קובעין חדש מעובר וחדש חסר וכו'

עו"כ בהל' י' וכל שתמצא בתלמוד מדברים שמראים שב"ד סומכין על החשבון הוא מפי משה מסיני שהדבר מסור להם לחסר או לעבר, וכו'.

עו"כ בהל' י"א שם וכן זה שאמרו חכמים שמעברין את החדש לצורך הוא בחדשים אלו שמעברין אותן לפי חשבון, וכו'.

ומבו' שהללמ"מ שיש ב' דרכים לקבוע החדשים. אם יש עדים הכל הולך לפי דבריהם, ואם אין עדים- כגון בזמנה"ז דליכא סנהדרין או באופן שלא נראה הירח, אז הללמ"מ שיש להם כח לקבוע ע"פ החשבון. והוא דבר מחודש שיהא הללמ"מ שכח הב"ד תלוי במציאות אם שייך ראי' או לא.

אבל בחי' מרן רי"ז הלוי הל' קדה"ח שם עמ' 10 כ' דלהרמב"ם באמת גם תנא דמתני' ס"ל שיש לעולם כח לב"ד לקבוע ע"פ החשבון- ורק דיש מצוה לקדש ע"פ ראי', וס"ל דהמצוה דוחה החשבון, אבל במקום שא"א לקיים המצוה חזר הדבר שיש להם כח לקבוע ע"פ חשבונם, ועי' שקל הקודש למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א פ"ז ה"א שמשמע שלא למד כהגרי"ז, אלא דבאמת דבמקום ששייך ראי' אין להם כח לקבוע ע"פ חשבון.

[ובגמ' ר"ה מאיימין את העדים, עי' רמב"ם פ"ג הט"ו שפי' בע"א]

5) שיטת רס"ג ור"ח

בתשב"ץ ח"א סי' קל"ה ובספר העיבור לראב"ח ובעוד כמה ראשונים הביאו דעת רס"ג, וכ"ה דעת ר"ח מובא ברבנו בחיי לפר' בא פי"ב פ"ד, דעיקר הקביעות אינו אלא ע"פ חשבון ולא ע"פ ראי'. ומה שהתחילו לקדש ע"פ ראי', כ' שם ברבנו בחיי כי כששמעו צדוק ובייתוס מפי רבם אנטיגנוס איש סוכו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס [אבות פ"א] נכנס ספק בלבם וחשבו שאין עונש ושכר ויצאו לתרבות רעה, והתחילו לעורר בזה בקבועות הירח ואמרו כי אין עיקר המצוה לקבוע ע"פ חשבון כי אם ע"פ ראיית הלבנה והוא הצודק והמכון. והוצרכו חכמי הדור להכחיש דבריהם, ולכן הי' לר"ג טבלא עם דמות צורות הלבנה שבהם הי' מראה את ההדיטות, והיינו כדי לברר לתלמידי צדוק ובייתוס את ידיעתו מראש איך יראה הלבנה- ואח"כ קבלו עדים- להראות שכיוון לאמיתתו. ע"ש, שהביא שש ראיות לשיטה זו.

עי' רמב"ם פיהמ"ש ר"ה פ"ב מ"ו שהביא שיטה זו וכל דמכל המשניות מבו' שעיקר קדה"ח ע"י ראיית העדים, ע"ש

וקשה על שי' זו דא"כ לעולם הי' דין דלא אד"ו ראש ולא בד"ו פסח, וכ"כ ברבנו חננאל ר"ה דף כ' דהוא הללמ"מ. והרי מצי' כמה משניות שדברו במציאות שיו"כ חל ביום א' או יום ו', ופסח שחל בבד"ו. ותי' שם ברבנו בחיי- דכ"ז אינו על דרך ההלכה אם יצויר לקדשו כן בטעות, אבל באמת ע"פ החשבון האמיתי לא יבוא לידי כך,

ונוסיף בבי' מה דצדוק ובייתוס עי' שלא האמינו בשכר עוה"ב הגיעו דוקא לכפור בקביעת הירח ע"י חשבון. וכן איך זה תלוי במה שכפרו בתושבע"פ והליכתם כתובשב"כ כפשוטה.

ויל"ב ע"פ מש"כ המהר"ל בגבורות ה' בהקדמה- דהא דלא מוזכר בתורה ענין שכר לעת"ל ורק מוזכר בתורה שבע"פ, היינו דנבואה שנקראת ראי' וחזון ל"ש אלא בדבר שמושג לנו כאן בעוה"ז, אבל חכמה שייך אפי' לדמיון ענין שלא שייך בעוה"ז.

וי"ל שהצדוקים לא האמינו אלא בדבר המוחש להם בעוה"ז. ועי' אבות דר"ן פ"ה שהשתמשו בכלי כסף וכלי זהב ואמרו שהפרושים יש להם מסורת להצטער בעוה"ז, ואמרו שגם עוה"ב לא יהי' להם. ולכן כפרו בכל תושבע"פ והודו רק בתושב"כ שמוחש בראי'. ולכן לענין קדוה"ת נמי סמכו רק על ראייתם, ואמרו שאין לסמוך על חשבון של חז"ל, ודו"ק.